

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra pedagogiky a psychologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Rizikové chování
středoškolské mládeže**

Vypracovala: Hana Pfauserová

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Procházka, PhD.

České Budějovice 2014

Abstrakt

Tato práce se zabývá problematikou rizikového chování středoškolské mládeže. Součástí práce je šetření zaměřené na projevy rizikového chování, především záškoláctví, šikanu a užívání návykových a nelegálních látek. Průzkum, který nese znaky kvantitativního výzkumu, se zabývá i volným časem mládeže a rodinným zázemím studentů.

This work deals with the risk behavior of high school students. The investigation oriented on risk behavior, especially truancy, bullying and using addictive and illegal substance is a part of this work. The survey, which bears the hallmarks of quantitative research, is also engaged in leisure time of youth and family backgrounds of students.

Klíčová slova

Rizikové chování, prevence, záškoláctví, agrese, šikana, volný čas, středoškolská mládež.

Keywords

Risk behavior, prevention, truancy, aggression, bullying, leisure time, high school students.

Bibliografický záznam:

Pfauserová, H. *Rizikové chování středoškolské mládeže: Bakalářská práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, Katedra pedagogiky a psychologie, 2014.*

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum

Podpis studenta

Ráda bych na tomto místě poděkovala Mgr. Miroslavu Procházkovi, PhD. za cenné rady, metodické pokyny a podnětné připomínky. Dále děkuji Mgr. Miroslavu Petrovskému, řediteli Střední odborné školy obchodu, služeb a podnikání, který mi umožnil provádět výzkum na jím vedené škole. Nesmím opomenout ani svoji rodinu, které patří můj veliký dík za psychickou podporu a trpělivost.

Obsah

Úvod.....	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1. Rizikové chování - vymezení pojmu.....	8
2. Příčiny vzniku rizikového chování.....	9
2.1 <i>Charakter mládeže</i>	9
2.2 <i>Přátelství</i>	10
2.3 <i>Školní zařízení, praxe v zaměstnání</i>	10
2.4 <i>Rodinné zázemí, dědičnost</i>	10
3. Příčiny vzniku rizikového chování.....	13
3.1 <i>Záškoláctví</i>	13
3.2 <i>Agresivita</i>	15
3.3 <i>Šikana</i>	16
4. Následky rizikového chování.....	18
4.1 <i>Psychické problémy</i>	18
4.2 <i>Zdravotní následky</i>	19
4.3 <i>Trestně právní dopad</i>	20
5. Prevence rizikového chování	21
5.1 <i>Získání sociálních dovedností potřebných pro život</i>	21
5.2 <i>Spolupráce rodiny a školy</i>	22
5.3 <i>Zpřísňování předpisů a jejich dodržování</i>	23
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	24
1. Cíl bakalářské práce	24
2. Výzkumné otázky a předpoklady	24
3. Výzkumný vzorek	24
4. Výzkumná metoda.....	24

5.	Dílčí výsledky výzkumu	25
5.1	<i>Osobní údaje</i>	25
5.2	<i>Užití volného času</i>	27
5.3	<i>Záškoláctví</i>	29
5.4	<i>Přístup rodičů</i>	32
5.5	<i>Přístup školy</i>	33
5.6	<i>Alkohol, drogy a šikana</i>	37
5.7	<i>Postoj k sobě samému</i>	40
6.	Ověření vstupních předpokladů.....	43
7.	Závěr.....	45
	Seznam citovaných zdrojů.....	47
	Internetové zdroje	48

Úvod

Dnešní mládež vyrůstá v prostředí zahlceném technikou, mladí lidé nejsou často šťastní, nenacházejí smysl života. Laciná kultura devastuje smysl pro základní lidské hodnoty. Následkem těchto negativních vlivů dochází k chování, při němž může dospívající ohrozit nejen sebe, ale i ostatní. Toto chování můžeme nazvat jako rizikové. Projevem rizikového chování bývá často záškoláctví, agresivita, šikana, ale i užívání návykových látek. Vážný problém současnosti je také ve snižování věkové hranice prvního setkání s těmito nežádoucími jevy.

Vrozené geneticky dané predispozice nelze výchovou ovlivnit nebo změnit. Mladého člověka lze formovat a podporovat tak, aby měl zdravé sebevědomí s tendencí řešit problémy nenásilně, měl přiměřenou schopnost se soustředit, dbal o své tělesné zdraví, což tvoří dobré základy odolnosti vůči neúspěchu. Zásadní význam při výchově jedince má rodina, pevné citové vazby mezi jejími členy, jasně daná pravidla týkající se chování a socializace rodičů. Ve škole probíhá nejen výuka, ale i proces sekundární socializace jedince, proto je učitelství považováno za pomáhající profesi. Učitelé by měli podporovat osobnostní a profesní rozvoj žáků, rozvíjet komunikační schopnosti studentů a odhalit silné stránky žákovy osobnosti a ty dále rozvíjet. Učitel má vést žáky k prosociálnímu chování a ocenit kvalitní způsoby trávení volného času.

Cílem bakalářské práce je porovnat projevy rizikového chování studentů tříletého učňovského studia se studenty čtyřletého maturitního studia. V teoretické části je rozebráno, jak vnímají odborníci příčiny a projevy rizikového chování. Praktická část se zabývá trávením volného času mládeže, záškoláctvím, obavami ze zameškaných hodin, šikanou, oblíbeností v kolektivu a zájmem rodičů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Rizikové chování - vymezení pojmu

Rizikem vzniku poruch chování se vyznačuje stav, kdy není prozatím porucha chování přítomna. Zkušenosti ukazují, že mladým lidem chybí často vědomí životní jistoty a vlastního poslání formovaného kladnou životní filosofií, která by byla určující pro vývoj jejich osobnosti. Tento faktor je často zanedbáván, takže se mladý člověk může dostat do situace životní bezvýchodnosti a prázdnoty. Mnohdy chybí nejen životní cíl a životní zaměření, ale i etické pojetí smyslu života. Je těžké tyto situace řešit, neboť chybějí, kromě některých spíše ojedinělých testů z minulosti, hlouběji propracované a ověřené metody, jak zjišťovat tyto dominující faktory určující strukturu osobnosti.

Pod pojmem rizikového chování rozumíme v nejširším slova smyslu takové chování, kdy jedinec není schopen se normálně zapojit ve škole, v práci a v životě vůbec. Jde o široký pojem používaný z důvodů úspornosti zvláště v poslední době, jehož základním kritériem je neschopnost se zapojit normálně do socializačního procesu. Tito jedinci se vymykají svými projevy ze sociálních norem (Langer 1980, s. 8, 11).

2. Příčiny vzniku rizikového chování

Jednou z příčin rizikového chování se ukazuje nedostatek etických zásad a zábran v důsledku nedostatečné socializace a tedy akceptace sociálních norem. Nejde o chorobu, ale o trvalý stav, který lze do jisté míry korigovat důsledným výchovným vedením. Jde o disharmonickou osobnost s nerovnoměrně se rozvíjejícími složkami osobnosti, a to zvláště v oblasti instinktů a citových faktorů. Zkušenosti ukazují, že tato disharmoničnost se objevuje i v oblasti intelektových schopností. Vzhledem k tomu, že těmto jedincům chybí korekce jednání v důsledku nedostatku etických zábran, nejednají takoví lidé v souladu se sociálními normami (Fischer 1980, s. 14, 15).

U mladistvých se projevuje disharmonická osobnost psychopatického typu jinak než u dospělých (Mečíř 1984, s. 15). Důležitou roli hraje inteligence. Kromě toho zde působí stud a snaha mladistvého ukazovat se v lepším světle před svým okolím, a to zvláště před druhým pohlavím, a dále snaha kompenzovat nepříznivé společenské postavení rodiny (Langer 1980, s. 158).

Druhá rovina se týká vlastního obsahu zaměřeného na představy a názory o životě, což může být příčinou vzniku různých skupin mladistvých, vytvářejících si vlastní filozofické názory na život, které nekorespondují se současnými společenskými normami chování, a které mohou působit i asociálně. Bývá to často u těch jedinců, kteří neměli vhodné výchovné vzory, a kteří byli ponecháváni volně sociální situaci, ve které se nalézají. Projevuje se zde nedostatek zájmu společnosti tuto mládež podchytit a výchovně nadále vést (Jurovský 1965, s. 445).

2.1 Charakter mláď

Mladí lidé mohou jen těžko pochopit některé názory, které zastává starší generace. Velkou roli v tom hraje nejen věkový rozdíl, ale také odlišnosti související s hlubokými kulturními a společenskými změnami moderní doby. Vždycky je však pozitivní, když se rozdílné generace pokoušejí o vzájemné porozumění.

Každý z dospívajících může mít jiné problémy, které mohou být způsobeny kulturními odlišnostmi. Dospívání je složité období, ale chtějí-li příslušníci starší generace s mladými lidmi dobře vycházet, měli by s nimi spolupracovat a být jim oporou. Pokud se rodičům podaří vybudovat dostatečnou důvěru ve vztazích s dětmi,

mohou vést otevřený a upřímný dialog. Obě strany tak docela přirozeným způsobem dosáhnou vzájemného porozumění a tolerance (Melgosa 2003, s. 33).

2.2 Přátelství

Pozornost dospívajících se postupně přesouvá od rodiny k partě kamarádů. Ve skutečnosti přitom nezavrhnou rodinu, důležité je pro ně obojí. Parta nicméně zaujímá první místo a může na ně mít dokonce větší vliv než rodiče. To nemusí nutně znamenat něco negativního. Mladí lidé mnohdy v partě nacházejí prostředí, kde mohou být zcela otevření, kde se cítí nenuceně, uvolněně, svobodně. Přátelská pouta bývají v tomto věku velice pevná. Zkušenosti ukazují, že přátelské vztahy, které vzniknou v mládí, trvají obvykle po celý život. Přátelství je pro dospívající, jak to i oni sami tvrdí, jednou z nejdůležitějších věcí (Melgosa 2003, s. 82). Je to vztah překonávající osobní sobectví, blízký lásce. Pro zajímavost: o přátelství, přátelích a lidech blízkých se uvažuje i v současné době jakožto o významném činiteli sociální opory, působící proti nemocnosti a proti stresu, ba dokonce i ve prospěch prodloužení života, jak dokládají některé výzkumné studie (Šolcová, Kebza 1999, Křivohlavý 1999, Matějček, 2004, s. 45 - 46).

Vrstevnická skupina slouží pubescentům jako opora. Skupinová identita představuje přechodnou fázi v rozvoji individuální identity. Dospívající si určují generační standardy norem, jejichž dodržování striktně vyžadují. Vrstevníci se stávají neformálními autoritami, které mají na jednotlivce značný vliv. Potřeba přátelství se zvyšuje, důležité jsou však i první lásky (Wagnerová, 2005, s. 83).

2.3 Školní zařízení, praxe v zaměstnání

Pro úspěšné formování osobnosti se vyžaduje vhodné prostředí a kvalifikované působení, což je podmíněno znalostí psychologie mladistvých a vhodných výchovných a psychoterapeutických metod. Výchovné metody se často s psychoterapeutickými prolínají, takže se striktně neoddělují (Langer 1980, s. 371). Nezkušenost a neznalost přístupu k mladistvým ze strany zvláště mladších mistrů, vychovatelů a učitelů, a to i na výběrových středních školách, vede často ke konfliktům s mladistvými (Langer 1986, s. 145).

2.4 Rodinné zázemí, dědičnost

Kořeny rizikového chování mládeže nacházíme i v nevhodné rodinné výchově, která nerespektuje psychické zákonitosti v době dospívání. Pokud je rodinná výchova

zanedbávána a málo kontrolující, nemohou se vytvářet vhodné společenské návyky a sebeovládání (Langer 1986, s. 141). V pozadí nevhodného chování a špatného prospěchu jsou nedostatky v rodinné výchově. Pro vývoj kladných vlastností je třeba důsledného a jednotného vedení, což bývá nejčastějším nedostatkem (Langer 1980, s. 146).

Rodinná výchova je úzce spjata s celospolečenskými normami, neboť jaké jsou sociální normy dané společností, takové jsou i normy rodin vychovávajících děti. Tato vázanost je tím volnější, čím méně platí sociální normy eticky kladného typu, čím větší je chaos ve společenských hodnotách a tedy hodnotových orientacích a čím menší je možnost dodržování zákonů, společenských zvyklostí a norem (Langer 1980, s. 414). Dalším kritickým bodem je negativismus v období dospívání projevující se odmítáním autorit, neposlušností vůči rodičům a učitelům a vzdorovitostí. Jde o touhu po samostatnosti a snahu být již dospělým. Dochází i k přechodnému odcizení rodině (Příhoda s. 417, Langer 1980). Výchova mladistvého musí tedy respektovat věkové zvláštnosti, ale současně si rodič musí získat přirozenou autoritu a stát se ochráncem, záštitou, rádcem a přítelem svého dítěte, které v tomto období často tápe a hledá svoje životní zaměření. Mladistvý musí mít vědomí citového a etického zázemí. Od rodiče očekává záštitu a rady do života. Proto rodiče nesmějí jednat povýšeně a potlačujícím způsobem. Nesmí však vyhovovat jakýmkoliv požadavkům mladistvého, které neodpovídají etickým zásadám.

Při nevhodné rodinné výchově dochází k těmto extrémním jevům:

1. strádání z nadbytku.
2. strádání z nedostatku.

Např. první typ se nemůže týkat nadbytku hmotného, kulturního apod. V druhém případě může jít o vliv nedostatku citového zázemí, nedostatku mentální úrovně a kulturních možností aj. Nedostatek citového vztahu k dítěti se vyskytuje často v takových rodinách, v nichž manželské a rodinné vztahy jsou uvolněné a rodiče si hledají jiné partnery. Pak jim na dětech příliš nezáleží. Někdy jde o děti nechtěné (Langer 1980, s. 418). V souvislosti se socializací jedince má přirozené společenské prostředí rodiny zcela zásadní, nezastupitelný význam, pokud se jí daří uplatňovat její pozitivní roli. V opačném případě se rodina stává rizikovým faktorem pro vývoj

dítěte a hlavním činitelem ovlivňujícím vznik deviantního jednání. Rodinné prostředí a správná role rodičů při výchově má základní a nejdůležitější význam při formování osobnosti mladého jedince a je rozhodující pro jeho další mravní vývoj (Mitlohner 2006, s. 88). V konfrontaci s vlastními rodiči se potřebují především ujišťovat, že dobře a správně je to tak, jak to dělá on sám. Problém nastává, pokud mu rodiče nabízejí nedostatek zájmu, spíše starosti či kritiku, to pak zvyšuje jeho zneklidnění nebo i zlost (Macek 2001, s. 83). Dospívající může také na zprávu o rozvodu rodičů reagovat nejrůznějšími způsoby, mezi něž patří popření, stud, pocity viny nebo obviňování, hněv, strach, úlevy, nejistota a nízká sebeúcta, zármutek, deprese, odcizení, osamělost a další. Rodiče dospívajících musí počítat také s tím, že pokud vznikne u dítěte návykový problém, vrátí ho jakoby o několik let nazpět. Tím se nemyslí samozřejmě fyzický vývoj, ale citová vyzrálost, schopnost sebeovládání, sociální dovednosti apod. Tomu by měli rodiče přizpůsobit svoji výchovnou strategii a rozhodně si na takové dítě vyhradit podstatně více času než za normálních okolností (Nešpor 2000, s. 55).

3. Příčiny vzniku rizikového chování

Jedním z důvodů, proč mladí lidé odmítají plnit své povinnosti, je argument, že je omezována jejich svoboda rozhodování. Opakovaným prosazením svých rozhodnutí, které je spojeno s prožitky úspěchu a moci, získávají vychovávaní osobní zkušenost, že je možné dosáhnout uspokojení svých potřeb a zájmů i prostřednictvím problémového chování v analogických situacích (Navrátil, Mattioli 2011, s. 14 - 15). Neúspěch, který, pokud je opakován, může vést u žáků k negativním prožitkům, a to:

- k získání negativních osobních zkušeností,
- k narůstajícímu pocitu méněcennosti,
- k vytvoření negativního sebeobrazu,
- k vytvoření negativního postoje jak ke spolužákům, tak i k učitelům a rodičům.

3.1 Záškoláctví

Neomluvené hodiny vyučování mohou být jedním z negativních projevů rizikového chování mladých. Záškoláctví („chození za školu“) je úmyslné zameškávání školního vyučování. Žák o své vlastní vůli, většinou bez vědomí rodičů, nechodí do školy a neplní školní docházku. Vyskytuje se na ZŠ i SŠ již od 1. třídy a s postupujícím věkem, zvláště v období prepuberty a puberty, se počet zameškaných neomluvených hodin zvyšuje záškoláctví. Bývá chápáno jako porušení školního řádu, ale ve skutečnosti jde o provinění proti školskému zákonu, který obsahuje ustanovení o povinné školní docházce. Omlouvání žáků je stanoveno školním řádem. Nezřídká je spojeno s dalšími projevy rizikového chování, které mají neblahý vliv na osobnostní vývoj jedince. Často má souvislost se školní neúspěšností žáka, objevuje se u starších dětí a tento jev má tendenci se prohlubovat.

Známé formy záškoláctví:

- **impulsivní** (žák předem neplánuje, že nepůjde do školy)
- **účelové a plánované** (žák předem plánuje odchod ze školy pod různými záminkami)

Jedná se tedy o poruchu chování únikového typu vyvolanou třemi základními příčinami:

1. negativní vztah ke škole

- vysoké požadavky školních povinností kladené na žáka
- menší rozumové nadání žáka
- naopak i mimořádné vědomosti a schopnosti, takže se žák ve škole nudí
- silná neurotizace žáka, jejímž důvodem je strach z nějakého vyučovacího předmětu a z jeho zkoušení
- strach z nespravedlivého hodnocení nebo z osobnosti učitele či tresty za nesplnění očekávaného výkonu učitelem i rodiči, často i strach ze spolužáků, v případě výskytu šikanování žáka ústící až do psychické poruchy školní fobie

2. vliv rodinného prostředí

- příčinou jsou disfunkční vztahy uvnitř rodiny.
- nezájem rodičů o dítě/dospívajícího a jeho prospěch (lhostejnost)
- ale i přehnaná péče a příliš vysoké nároky, nejednotnost rodičovské výchovy, přemrštěná přísnost

3. způsob trávení volného času

- nevhodný a nekonstruktivní způsob trávení volného času způsobený negativním vlivem vrstevníků v partě
- závislostní chování projevující se zneužíváním drog a sháněním peněz na ně
- chudoba dospívajícího nebo rodiny způsobující obstarávání peněz nelegálním způsobem, např. prostitutí nebo častěji drobnými krádežemi apod., kdy je dospívající k této formě chování de facto dotlačen vnějšími okolnostmi a vlivem dospělých (*Záškoláctví. Ostrov radosti: Středisko volného času* [online]. [cit. 2014-06-11]).

3.2 Agresivita

Mezi projevy rizikového chování taktéž patří agresivita. Agresivní chování je vnímáno jako uplatnění jedince, který ohrožuje společnost, přírodu a její hodnoty. Je to hrubé chování dítěte. Agrese představuje pocit ovládat situaci. Může se na ni nahlížet z těchto hledisek (Zášková 1998 s.93):

- Agrese směřující proti okolí – fyzická agrese, šikanování, verbální agrese, vandalismus ap.
- Agrese namířená proti sobě – sebepoškozování, sebevražedné jednání.

Jiné rozdělení agrese uvádí Čermák (Čermák 1998, s. 206):

- Agrese instrumentální – vědomě kontrolovaná, jejím cílem není ublížit, ale něčeho dosáhnout.
- Agrese emocionální – afektivní, bývá náhle vyvolána silou negativní emocií, neslouží k dosažení cíle, ale je cílem sama o sobě.

(Sovák 2000, s. 418 pak ještě rozeznává čtyři stupně agrese:

1. Navenek neprojevující se jedinec své jednání zvládá, může se projevit např. zčervenáním nebo zblednutím, zatnutím zubů.
2. Projevující se slovně – nadávky, klení.
3. Projevy destrukce – rozbíjení a ničení věcí.
4. Projevy fyzického násilí – v nejhorším případě může dojít i k zabití.

Fakt, že se dospívající často shromažďují v partách na základě jazyka, hudby a oblékání, svědčí o skutečnosti, že životům dospívajících dominuje potřeba bezpečí. Zranitelní dospívající žijící v prostředí autoritářské disciplíny, mají sklon přijmout za svou bezmyšlenkovitou přizpůsobivost, která je snadno dovede k tomu, aby slepě následovali toho, koho považují za vůdce. Dospívající, kteří se ztotožní s agresivním rodičem, následně staví své okolí do rolí obětí tak, jako byli kdysi v postavení obětí oni. (Josh McDowell, Bob Hostetler, 1985 s. 169 – 170).

3.3 Šikana

Šikana bývá jedním z největších problémů mezi studenty a je strašákem i pro rodiče. Je to vlastně úmyslné a opakované ubližování spolužákovi či spolužákům. Je prakticky nemožné určit, kolik je mezi mládeží šikany. Navíc bývá často utajena. Obětí se stává většinou bezbranný jedinec s nízkým sebevědomím. Jde o rozdělení žáků na silné a slabé. V některých případech může oběť agresora obdivovat a považovat ho za kamaráda, protože mu věnuje svoji pozornost.

Martínek (Martínek 2009, s. 117-129) rozlišuje následující stádia šikany:

1. Ostrakismus: nejnižší stupeň - jedinec je vytlačen z kolektivu, je všemi ignorován, nikdo se s ním nebaví, mnohdy se přidávají pomluvy oběti, zesměšňování, nedochází ke kontaktu na tělo. Vytvoření jádra znamená vytvoření skupinky agresorů, kteří systematicky šikanují nejvhodnější oběti.
2. Fyzická agrese a psychická manipulace – objevuje se v okamžiku, kdy je kolektiv postaven do tíživé situace - např. odjezd na hory, čtvrtletí, pololetí, apod. Oběť se stává vypouštěcím ventilem napětí, agresor si na ní vylévá svůj tíživý stav.
3. Vytvoření jádra– ve třídě se objeví skupina jedinců, která vládne, začínají své spolužáky stavět do pozice buď – anebo, tzn. buď budeš s námi, nebo budeš trpět jako oběť. V tomto okamžiku vzniká pyramida šikanování, oběť se pro kolektiv stává výhodou- je mi jedno, jestli někdo trpí, já mu nic nedělám, hlavně, že to nejsem já, kdo trpí. Zde je již kolektiv nemocný šikanou, dochází k naprostému pokřivení sociálních vazeb.
4. Většina přijímá normy – tzn., že role ve třídě jsou téměř rozděleny, je zde skupina pánů a tzv. otroků, kteří již nemají mnoho sil k obraně a začínají se smiřovat se svým údělem. Přesto v tomto stádiu je možný ještě zásah zvenčí, žáci stále hlídají, zda je někdo při šikaně nepřistihne.
5. Totalita - třída je již pevně rozdělena – jsou zde vládcové a ti, co slouží. Agresoři mají třídu pevně v rukou. Všichni je poslouchají, učitel ztrácí jakoukoliv možnost zásahu, protože jeho slovo je na nižší úrovni než slovo agresora. U oběti v této fázi dochází k jakémusi paradoxnímu převratu. Obdivuje svého agresora, brání ho jako svého kamaráda, má ve své hlavě vštípeno, že se nikdo nesmí nic dozvědět a i to, že co se s ním děje, je naprosto

normální a v pořádku. Je zcela jasné, že čím dříve se na šikanující chování přijde, tím snazší je i vyšetřování a náprava. Každý učitel by si měl být vědom, že oběť dává skrytě najevo, že je jí ubližováno. Málokdy však z pozice dospělého dokážeme tyto signály odečítat

4. Následky rizikového chování

Ve všech případech je třeba vycházet z těchto dvou východisek:

1. Nalézt v osobnosti mladistvých takové možnosti, aby byli tito jedinci schopni uspokojit své potřeby, cíle, touhy a ideály a tyto možnosti pomáhat rozvíjet. Z etického hlediska je to vhodné jen tehdy, jde-li o potřeby eticky kladné v souladu s etickými normami lidské společnosti.
2. Nalézt vhodné kompenzační možnosti. Základním cílem výchovy v těchto případech je pokusit se nahradit nedostupný cíl jiným cílem, který by byl pro mladistvého náhražkou za původní cíl.

Výchovný postup se tedy skládá ze dvou částí:

1. Ze správné volby vhodných možností pro vývoj vlastností a kompenzací.
2. Z vhodného výchovného postupu.

První část zajišťuje dobrá psychologická diagnostika, druhou dobrá tvůrčí výchovná práce. Na druhé části se podílí i psychoterapie. Obě složky se ale prolínají. (Langer 1991, s. 399-400). Mladý člověk, kterému se nedostává dostatečné podpory a vedení k tomu, aby si dokázal poradit se školní frustrací, bude také častěji zvažovat předčasné ukončení studia (McDowell, Hostetler 1985, s. 472).

4.1 Psychické problémy

Dospívající, kteří jsou nejvíce ohroženi tlakem a odmítnutím, jsou buď společensky izolovaní a osamocení, nebo mají vztahy se skupinami vrstevníků, které jsou také zranitelné vůči tlaku. Okolí je považuje za neschopné a nepřitažlivé a často jsou cílem negativní pozornosti. Ve vztazích s jinými lidmi jim je obvykle zatěžko udržet dlouhodobé vztahy. Nedokážou řešit konflikty a obvykle méně riskují společenský kontakt, protože za sebou mají řadu neúspěchů v této oblasti. K těmto pocitům selhání jsou zvláště náchylní dospívající, kteří mají potíže s učením (McDowell, Hostetler 1985, s. 170). Jako jeden z největších problémů u mládeže se jeví nedostatek znalostí psychických jevů, takže pedagog používá často metod imperativních a represivních (Langer 1987, s. 434). Dalším kritickým faktorem je nedostatek pedagogické velkorysosti v těch případech, kdy mladistvý se dopustí zdánlivého nebo skutečného nevhodného jednání, nebo má jiný názor, a pedagog to

pocituje jako útok na svou osobu a nedokáže psychologickým způsobem tento stav vyřešit (Langer 1980, s. 435).

4.2 Zdravotní následky

Nejen psychické, ale i zdravotní problémy mohou být následkem rizikového chování. V době, kdy mládež řeší nastávající problémy s akné, a prochází hormonálními změnami, je pro dospívající teenagery velice těžké zvládnout všechny obtíže najednou. Může se jednat i o dlouhodobé onemocnění, které je pro mnohé mladistvé dosti těžkou životní zkouškou. Většina z nich tím přichází o své sny, iluze a naděje. Dalším častým důsledkem období přizpůsobování dlouhodobé nemoci nebo změně zdravotního stavu, je sklon k extrémům ve vztazích. Dospívající může mít sklon stáhnout se a stranit se ostatních, někteří však v tomto období bývají na druhých příliš závislí (McDowell, Hostetler 1985, s. 500).

Častým problémem v dnešní společnosti jsou návykové látky. V největší míře se jedná o problematiku dospívající mládeže. Většinou jde o období, kdy je mládež ještě nezralá, kdy řeší problémy s identitou. Tím je období, kdy přichází první styk s nějakou návykovou látkou. První zkušenost s drogou, většinou v přítomnosti kamarádů, přichází ve věku 13-15 let. V tomto raném věku vyzkouší nějakou drogu až 25% dospívající mládeže, kdy zde bývá vysoké riziko návyku a pravidelného užívání nějaké návykové látky (Blatný 2005, s. 49).

Dospívající sahají po návykových látkách z odlišných důvodů. Nejčastěji by se daly shrnout jako vliv vrstevníků a snaha se jim vyrovnat, ohromit je, upoutat pozornost na svoji osobu, dále sociální odcizení, touha vyzkoušet něco neobvyklého a zakázaného, těžká životní situace, problémové rodinné zázemí apod. (Nešpor 2000, s. 152).

Alkohol stojí na prvním místě u dospívající mládeže. Je dobře dostupnou návykovou látkou. V naší společnosti je závažným problémem rostoucí spotřeba alkoholu. Projevy alkoholismu začínají, když se mládež dostane do složité životní situace. V častých případech se jedná o osobní problémy, školní problémy a rodinné problémy, nebo o špatný vliv partnera. Mládež si jím léčí jak bolesti, tak i starosti.

Považuje se za úspěch, když se u dospívajících alespoň podaří oddálit pití alkoholu a kouření tabáku. To má význam samo o sobě a navíc se tak snižuje množství

rizikových faktorů i ve vztahu k dalším, ještě nebezpečnějším návykovým látkám. Při prevenci a léčbě návykových problémů se využívá více postupů. Tyto postupy působí na různých rovinách a mohou oslabit i rizikové faktory (Nešpor 2000, s. 48 - 53).

4.3 Trestně právní dopad

Porušováním společenských zásad dochází v některých případech k trestné činnosti.

Trestní odpovědnost je spojována s dovršením 15. roku věku, přičemž se dovozovalo, že od tohoto věku je mladistvý dostatečně rozumně a mravně vyspělý, aby nesl trestně právní odpovědnost za své jednání. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže přinesl změnu v tom smyslu, že podle současné právní úpravy se jedná o relativní trestní odpovědnost.

Relativní trestní odpovědnost je chápána jako podmíněná způsobilost jedince být pachatelem trestného činu. Obligatorním předmětem pozornosti musí být kromě věku a přičetnosti také rozumová a mravní vyspělost jednajícího v každém jednotlivém konkrétním případě (Jelínek 2005)

I mravnostní trestná činnost je na území ČR páchána nerovnoměrně. Velké aglomerace s větší koncentrací obyvatelstva, které představují větší anonymitu, jsou pro tuto trestnou činnost příznačnější. Za velmi krátkou dobu byly v příhraničních oblastech zbudovány noční kluby, silnice, a ulice se ve městech zaplňují postávajícími prostitutkami snad všech věkových kategorií. Také rozvoj výpočetní techniky s sebou nese i mravnostní kriminální problém. A to řešení pornografie (i dětské) po internetové síti. Objasňování tohoto druhu kriminality s sebou přináší určité problémy spočívající v obtížnosti ustanovení IP adres osob, které na internetu prezentuje. Špatná spolupráce je i s některými providery a správci serverů, kteří se necítí povinni poskytovat informace týkající se jejich uživatelů webových stránek (Smola 2001, s. 77).

Dalším důležitými subjekty v práci s delikventní mládeží jsou orgány sociálně právní ochrany. Soustavu orgánů sociálně právní ochrany tvoří krajské úřady a kraje, obecní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí. Dále fyzické a právnické osoby na základě pověření k výkonu sociálně-právní ochrany (Květenská 2006, s. 190).

5. Prevence rizikového chování

Předcházení vzniku nevhodného chování vyžaduje rozlišit společenské situace na ty, u nichž je nežádoucí samostatné rozhodování o tom, co udělám či neudělám, a na ty, u nichž je vhodná samostatná volba chování. Neumožnit vychovávaným a nevést je k tomu, aby v situacích vztahujících se k zachování a ochraně zdraví, k bezpečnosti, k základním společenským povinnostem, atd. mohli sami rozhodovat o tom, co udělají, jak se zachovají, za jakých podmínek něco udělají (Navrátil, Mattioli 2011, s. 15 - 16). Ve škole stejně jako v jiných oblastech společenského života totiž platí, že každý, kdo chce dosáhnout určité plánované změny, musí nejprve zjistit počáteční stav těch, nebo toho, co chce měnit, a ve vztahu k němu stanovit dílčí cíle, adekvátní prostředky jejich splnění i kritéria kontroly a hodnocení dosahovaných výsledků (Navrátil, Mattioli 2011, s. 92).

Zpříisňováním předpisů vedlo v řadě zemí k poklesu nehodovosti. Další životy mladých lidí zachránil pokles počtu násilí pod vlivem alkoholu, úrazu a požárů a snížení celkové spotřeby alkoholu. Nevyjímaje systematicky prováděné kontroly na přítomnost alkoholu u řidičů. Okamžité odebrání řidičských průkazů těm, kdo řídí pod vlivem alkoholu. Důležitá je i systematická prevence využívající více způsobů ovlivňování řidičů (Nešpor, Csémy 2004, s. 133).

Důležité pro prevenci je vhodné sociální klima školského zařízení, vedení absence žáků, spolupráce s rodiči, vzájemná informovanost, spolupráce se sociálním odborem.

5.1 Získání sociálních dovedností potřebných pro život

Ideální program by měl začínat v časném dětství a odpovídat věku dítěte. Měl by být malý a interaktivní, široce a snadno dostupný. Zahrnovat získávání sociálních dovedností a dovedností potřebných pro život. Brát v úvahu místní specifika, využívat pozitivní vrstevnické modely, zahrnovat legální i nelegální návykové látky, které jsou v určité oblasti často užívány a podle místní situace i další návyková rizika např. hazardní hry. Program by měl pracovat se snižováním dostupnosti návykových rizik i snižování poptávky a být soustavný a dlouhodobý. Důležitá je i samozřejmě jeho kvalifikovaná a důvěryhodná prezentace. Cenná je také komplexnost využívání více strategií (spolupráce s rodinnou, školou, médii, soukromým sektorem atd.). I program prevence pro normální populaci by měl počítat s komplikacemi a problémy

a nabízet možnosti jak je zvládat (časná a krátká intervence) (Nešpor 2001, s. 71 - 72).

Účinnost výchovných aktivit dospělých je závislá na dodržování následujících pravidel výchovného působení:

- Vyslovit požadavek na řešení vždy jen jednou a následně vyžadovat odpovídající reagování, vyhnout se tedy opakovanému sdělování požadavku.
- Trvat na splnění požadavku, který je stanoven, neustupovat. Když se vychovávaní snaží ovlivňovat projevy vzdoru konfrontačním chováním.
- Být mladým nablízku při plnění požadavků.
- Provádět okamžitě zpětnou kontrolu plnění uloženého požadavku a žádat nekompromisně odpovídající chování (Navrátil, Mattioli 2011, s. 17 - 18).

Příprava mládeže k zodpovědnému rozhodování vyžaduje rozvoj intelektuálních dovedností, které jsou součástí kognitivní sféry psychiky jedince a ovlivňují jeho možnosti realizovat činnosti tvořící strukturu systému zodpovědného rozhodování a rozhodnutí (Navrátil, Mattioli 2011, s.21). Také sebevědomí souvisí s přiměřenou péčí o zevnějšek, s uvědomováním si a držením těla a stavěním si přiměřených cílů. Hranice mezi sociálními dovednostmi a dovednostmi autoregulace není zdaleka tak ostrá, jak by se mohlo zdát. Tak oddálit uspokojení nebo zvládat negativní emoce může pronikavě zvýšit míru sociálních dovedností. Naopak znalost sociálních dovedností může pronikavě usnadnit sebeovládání (Nešpor 2000, s. 74 - 75). Dospívající, kteří ovládají a ovlivňují jiné, jsou obvykle okouzující, sebestřední a mají žoviální chování, které jim umožňují přesvědčit ostatní, aby přijali jejich pohled na svět. Oproti jiným, kteří ovládají okolí fyzickým zastrašováním, mají obvykle omezené sociální dovednosti, nejsou u okolí příliš oblíbení a obvykle mají problém s autoritami (McDowell, Hostetler 1985, s. 171).

5.2 Spolupráce rodiny a školy

Přímý osobní kontakt s rodiči a vychovateli vůbec je daleko účinnější než tištěná přednáška, pronesená ve školním rozhlase, příp. v jiných informačních prostředcích. Přímý osobní styk s přednášejícím je daleko účinnější, protože může docházet ke vzájemné interakci. Bezprostřední osobní kontakt umožňuje oboustranný tok

informací. Do popředí by měla vstupovat odpovědnost, přirozená autorita a úcta dětí k rodičům. Důležitá je důslednost při vyžadování požadavků, jednotné působení v rodině, pravidelná kontrola prováděná citlivým způsobem a pomoc při volbě společnosti (Langer 1980, s. 431). Dočasné potlačení určitých projevů chování nebo dočasná realizace projevů konformismu jsou většinou výsledkem vnějšíkově vyvolaného strachu z trestu, neúspěchu, ztráty důvěry atd. Fungují pouze tehdy, když je vychovávaný v přímém kontaktu s osobami, před nimiž má respekt, nebo kterých se bojí. Výchova má podobu zasahování dospělých do průběhu projevů chování mládeže, se záměrem potlačit nežádoucí chování a nacvičit očekávané, žádoucí chování (Navrátil, Mattioli 2011 s. 17 - 18). Na úrovni rodiny lze vysledovat řadu rizikových faktorů. Jinými slovy, rodina se může přímo nebo nepřímo podílet na vzniku a rozvoji závislosti některého člena. Rodina také může rozvoji závislosti předcházet nebo velmi pomoci při překonávání návykového problému. Rodina by měla pomoci zvládat životní roli, udržovat zdravé rodinné rituály, efektivně zvládat krize a dovednosti, týkající se bezpečného trávení volného času (Nešpor 2000, s. 79 - 89).

5.3. Zpřísňování předpisů a jejich dodržování

Údaje z České republiky svědčí o stoupajícím počtu dospívajících, kteří mají zkušenost s návykovými látkami i těch, kdo uvádějí opakovanou opilost. Situace je nepříznivá i v mezinárodním srovnání a české děti patří k nejohroženějším v Evropě i na světě. Reklama na alkohol a tabák je často cílená na děti a dospívající. Z uvedených důvodů je v našich podmínkách snižování poptávky po návykových látkách u dospívajících zvláště důležitý. Bohužel preventivní programy na většině českých škol neodpovídají současným poznatkům a výzkumům (Nešpor 2001, s. 71 - 72).

Téměř vždy je nezbytné, aby se do procesu péče zapojila rodina. Existují speciální skupiny pro rodiče, které jim poradí, jak vytvořit domácí prostředí, které bude podporovat růst a rozvoj dospívajících (McDowell, Hostetler 1985, s. 176 - 177).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. Cíl bakalářské práce

Cílem bakalářské práce je zjistit výskyt rizikového chování u studentů učebního oboru kadeřník a maturitního oboru kosmetička. Dalším cílem je informovat o výsledcích průzkumu všechny dotčené účastníky, včetně učitelů a rodičů.

2. Výzkumné otázky a předpoklady

1. Jak tráví studenti svůj volný čas?

Předpoklad: studenti mají dostatek volného času, ale sportu či organizované zájmové činnosti se věnují minimálně.

2. Co vede studenty k tomu, že do školy nepůjdou?

Předpoklad: důvodem záškoláctví jsou vrstevníci studentů.

3. Obávají se studenti následků ze zameškaných hodin?

Předpoklad: studenti se obávají následků ze zameškaných hodin.

4. Mají studenti zkušenost se šikanou?

Předpoklad: většina studentů se někdy setkala se šikanou.

3. Výzkumný vzorek

Základním výzkumným vzorkem byli studenti SOU. Výběrovým průzkumným vzorkem byli studenti druhých ročníků učebního oboru kadeřník a maturitního oboru kosmetička na Středním odborném učilišti, ul. Kněžskodvorská v Českých Budějovicích. Byl sledován pouze jeden ročník (2. ročník), aby nedošlo ke zkreslení výsledků. Kvůli citlivým informacím byl průzkum anonymní. Průzkum byl proveden se souhlasem ředitele i třídních učitelů vybraných tříd. Byl prováděn u všech studentů, kteří byli v den průzkumu ve škole přítomni.

4. Výzkumná metoda

Průzkum byl proveden explorativní metodou formou dotazníku. Dotazník obsahoval 20 položek, které byly zaměřeny především na záškoláctví a jeho příčiny,

volnočasové aktivity a rizikové chování. Otázky byly uzavřené s volbou odpovědi z nabízených položek. Dotazník je k nahlédnutí v příloze č. 1.

Vyučující instruoval studenty, jak dotazník vyplnit a ujistil je o jeho anonymitě.

5. Dílčí výsledky výzkumu

5.1 Osobní údaje

Dotazník vyplnilo celkem 76 respondentů. Z toho 46 respondentů 2. ročníku učebního oboru s výučním listem kadeřnice a 30 respondentů 2. ročníku maturitního oboru kosmetička. V tabulce č. 1 uvádím jak pohlaví, tak počty respondentů oboru kadeřník/ice a maturitního oboru kosmetička.

Tabulka č. 1

Pohlaví respondentů a studovaný obor

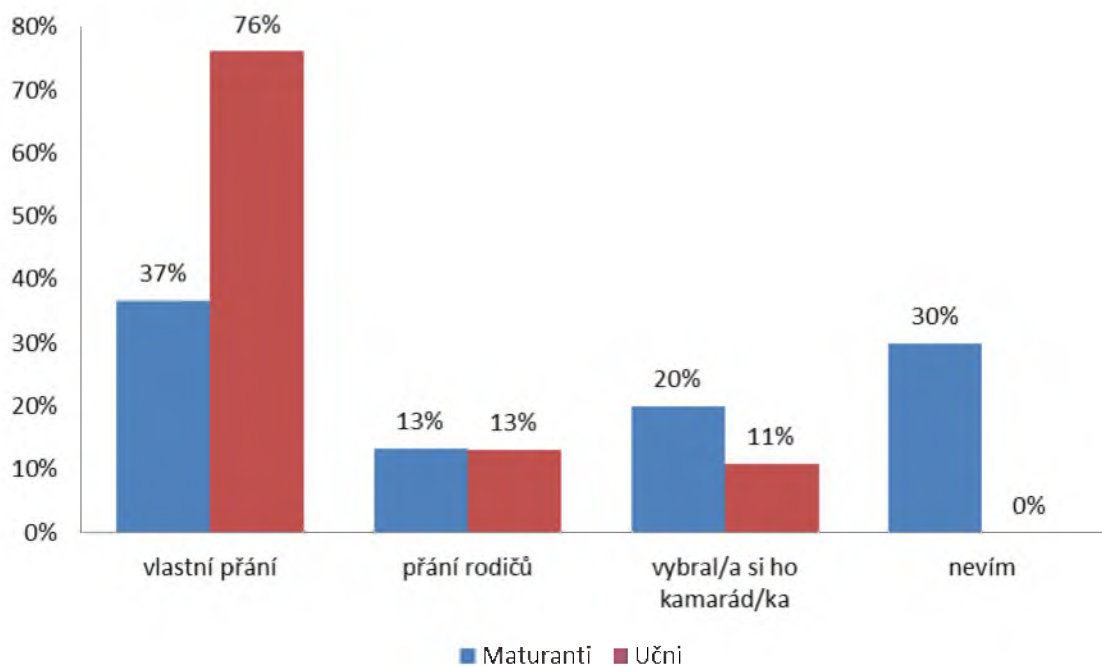
	Učňovský obor	Maturitní obor
Dívky	43	30
Chlapci	3	0
Celkem	46	30

údaje v kumulativních četnostech, ($n_i = 76$)

Učňovský obor kadeřník/ice studují dívky i chlapci. Ve druhém ročníku učebního oboru je 96% dívek a 4% chlapců. V maturitním oboru kosmetička studují výhradně dívky.

Graf č. 1

Co tě vedlo k rozhodnutí vybrat si tento obor?

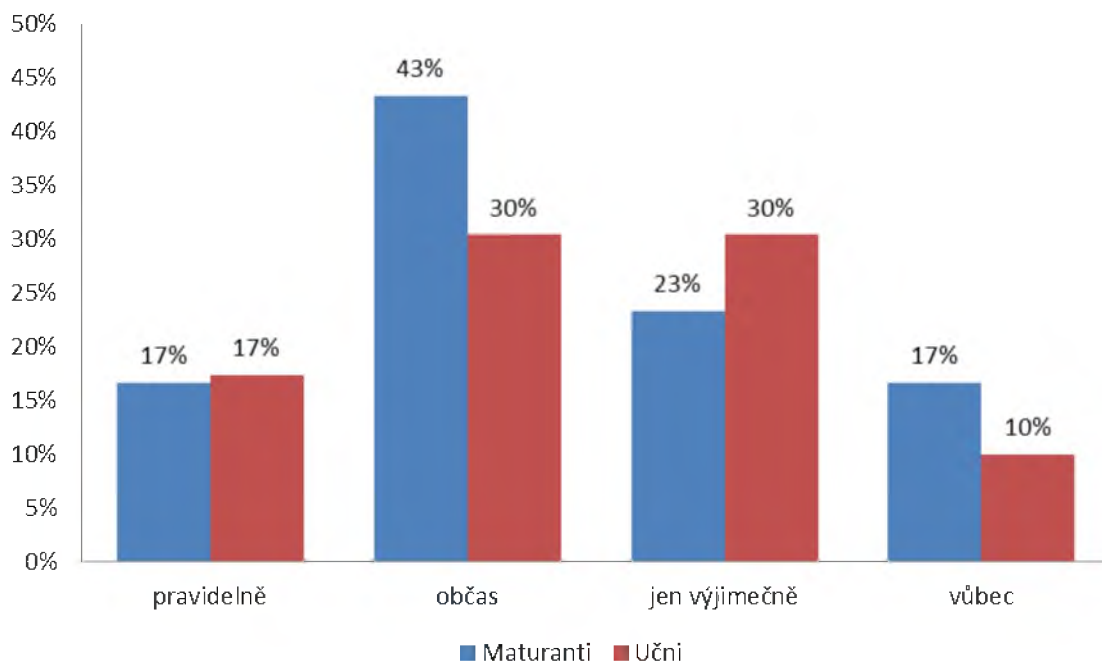
údaje v kumulativních četnostech, ($n_i = 76$, $f_i = 100\%$)

Převážná část učňovské mládeže (76%) si vybrala tento obor ze svého přesvědčení, na rozdíl od maturitního oboru, kde se vlastní přání splnilo pouze 37% studentů.

5.2 Užití volného času

Graf č. 2

Děláš nějaký sport nebo navštěvuješ zájmové kroužky?

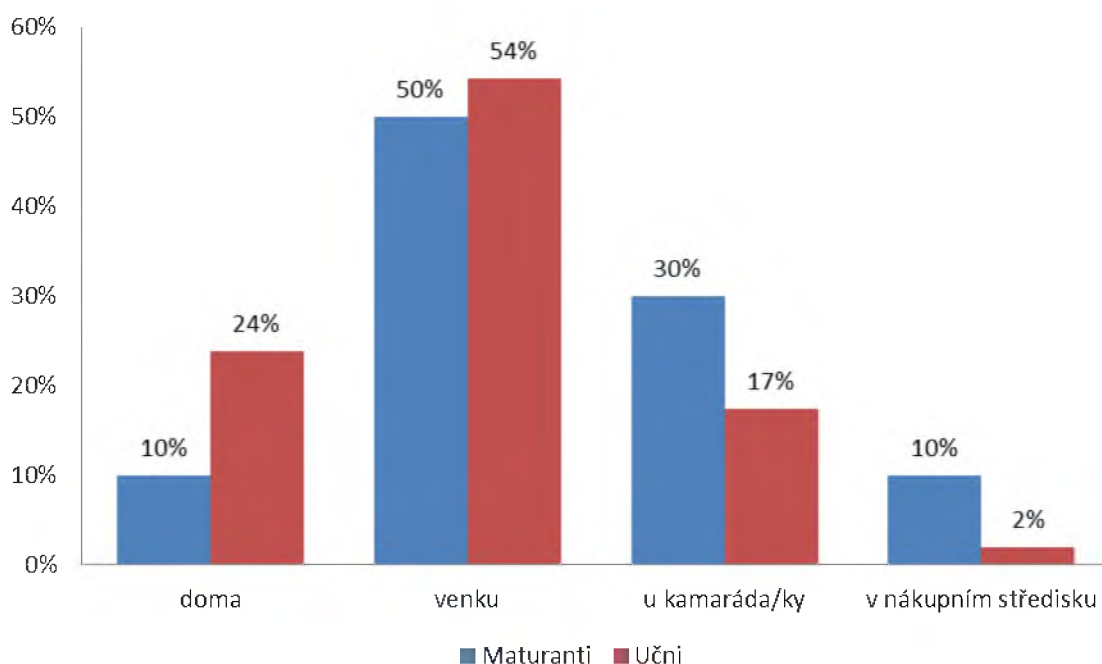

údaje v kumulativních četnostech, ($n_i = 76, f_i = 100\%$)

Z grafu vyplývá, že učňovská mládež se věnuje sportu či zájmovým kroužkům méně (pravidelně či občas 47%) než studenti maturitních oborů (pravidelně či občas 60%).

Graf č. 3

Kde nejčastěji trávíš volný čas?

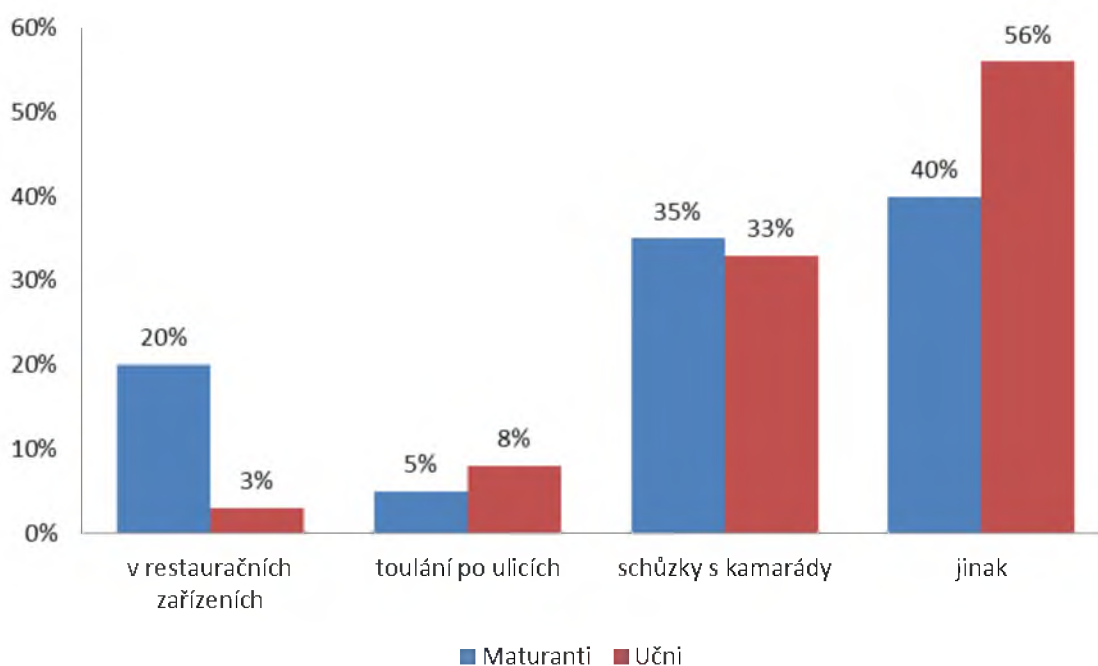
údaje v kumulativních četnostech, ($n_i = 76, f_i = 100\%$)

Studenti maturitních i učňovských oborů tráví nejvíce svého volného času venku (50%, resp. 54%). Je zajímavé, že studenti maturitních oborů tráví téměř jednou tolik času u svého kamaráda či kamarádky, než učni (30% vs. 17%). Zároveň 5x více studujících maturitního oboru tráví svůj čas v nákupním středisku v porovnání s učni. Pravděpodobně se jedná o vliv odlišného socioekonomického statusu rodin, z nichž pocházejí studenti maturitního a učebního oboru.

5.3 Záškoláctví

Graf č. 4

Jak trávíš čas, když jdeš za školu?

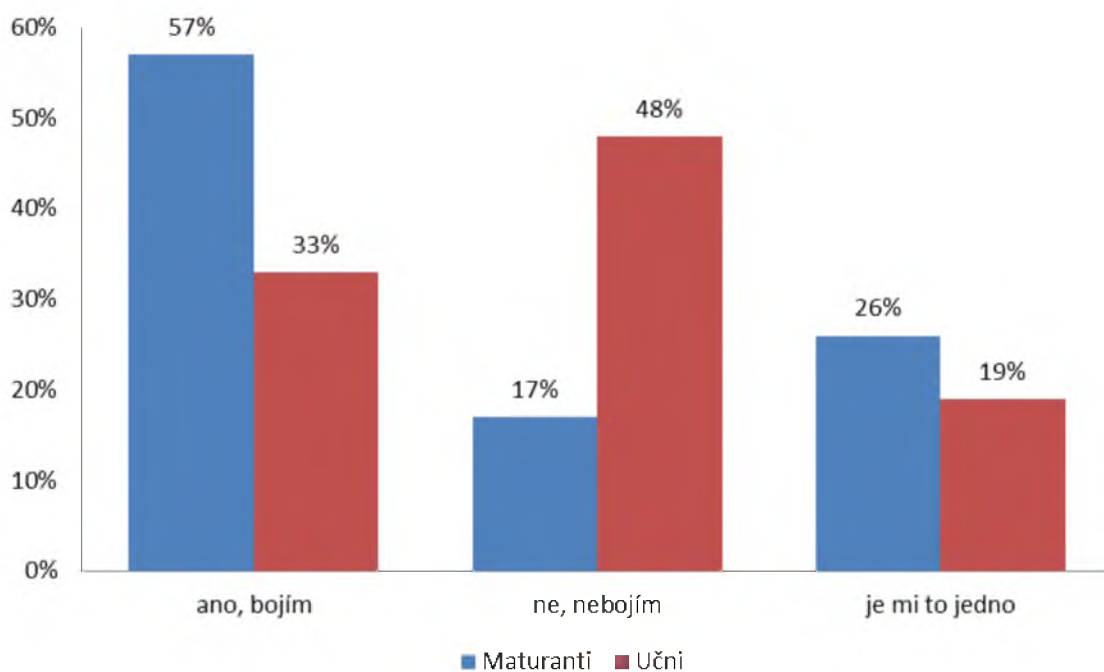

údaje v kumulativních četnostech, ($n_i = 76$, $f_i = 100\%$)

Rozhodnou-li se studenti jít „za školu“, schází se v restauračním zařízení 20% studentů maturitního oboru a pouze 3% učňů, což je téměř 7x méně. Otázkou zůstává, co se skrývá pod odpovědí jiného způsobu trávení záškoláckého času.

Graf č. 5

Bojíš se, že se na to přijde?

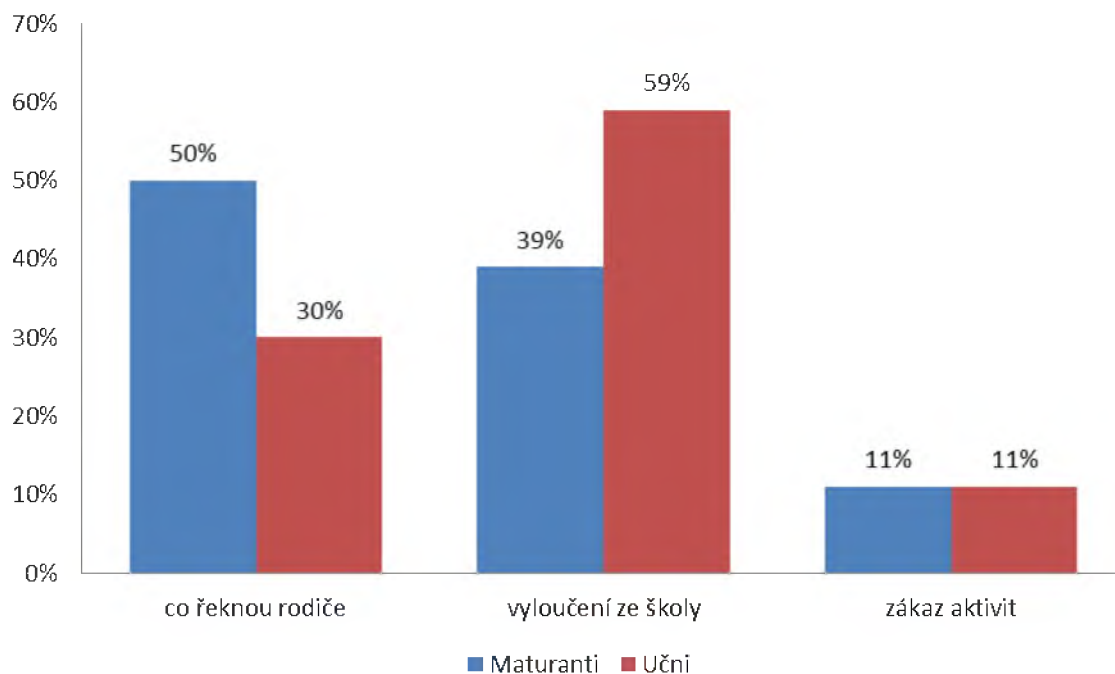

údaje v kumulativních četnostech, ($n_i = 76$, $f_i = 100\%$)

Maturanti mají větší obavy ze záškoláctví než učni. Pokud se u respondentů záškoláctví prokáže, je to maturantům z 26% a učňům z 19% jedno. Dle mého názoru je tento fakt ohrožujícím prvkem této mládeže. Svědčí to o nezodpovědnosti mladých.

Graf č. 6

V případě, že se bojíš, čeho se obáváš nejvíce?

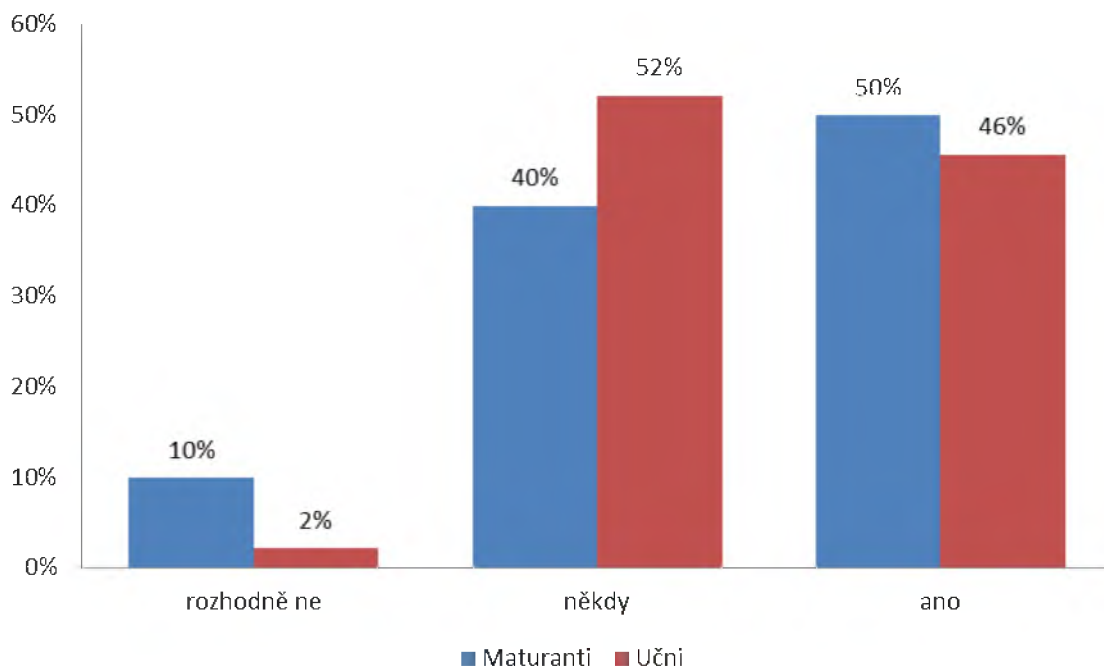
údaje v kumulativních četnostech, ($n_i = 76$, $f_i = 100\%$)

Uční se nejvíce obávají vyloučení ze školy (59%), naproti tomu maturanti mají největší strach z reakce rodičů (50%). Obava ze zákazu zájmových aktivit je u obou skupin minimální.

5.4 Přístup rodičů

Graf č. 7

Zajímají se rodiče o tvůj volný čas?

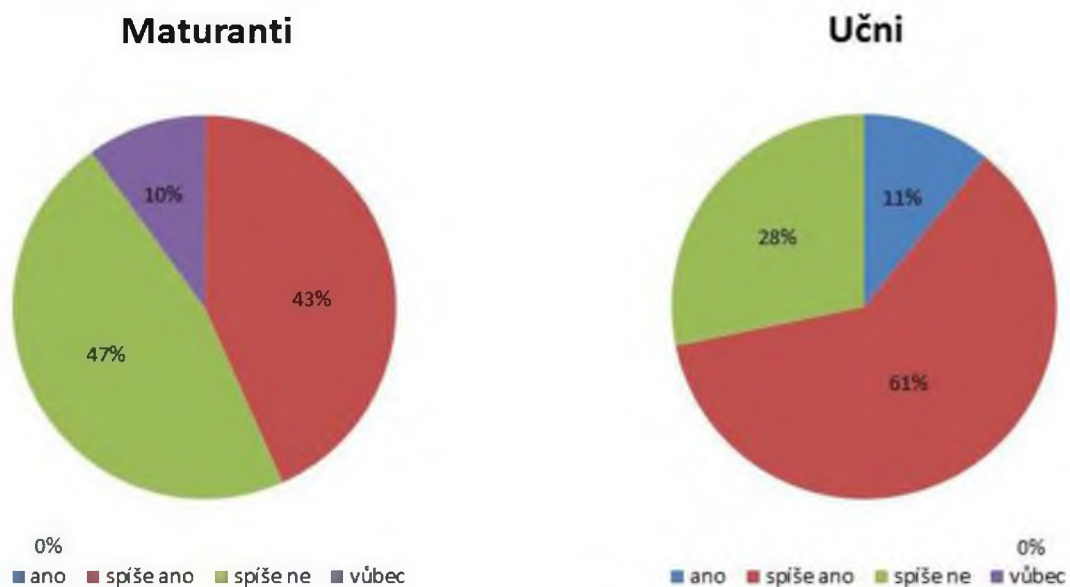
údaje v kumulativních četnostech, ($n_i = 76, f_i = 100\%$)

Polovina respondentů uvedla, že se rodiče o jejich volný čas rozhodně zajímají. Zajímavé je, že 10% studentek maturitního oboru odpovědělo, že se rodiče o jejich volný čas rozhodně nezajímají, což je 5x více než u učňů.

5.5 Přístup školy

Graf č. 8

Splňuje tato škola Tvoje představy?

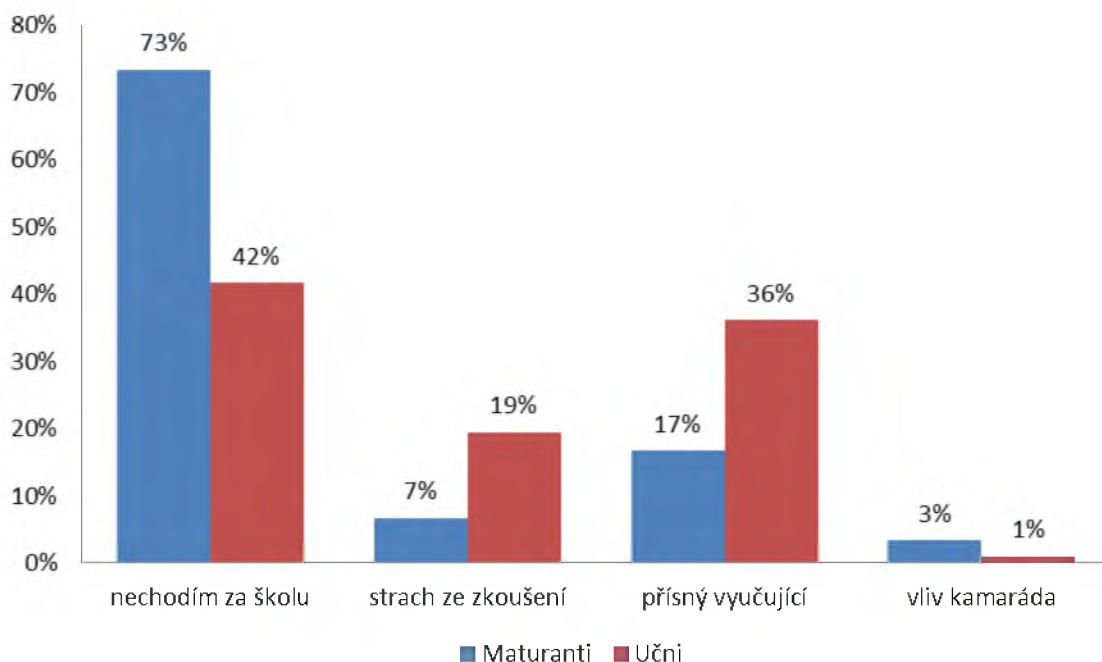

údaje v kumulativních četnostech, ($n_i = 76, f_i = 100\%$)

V maturitním oboru tato škola neobstála. Představy studentů škola spíše nesplnila či vůbec nesplnila v 57%. Naopak v učňovském oboru spíše či úplně splňuje tato škola představy 72% respondentů.

Graf č. 9

Co tě vede k rozhodnutí jít za školu?

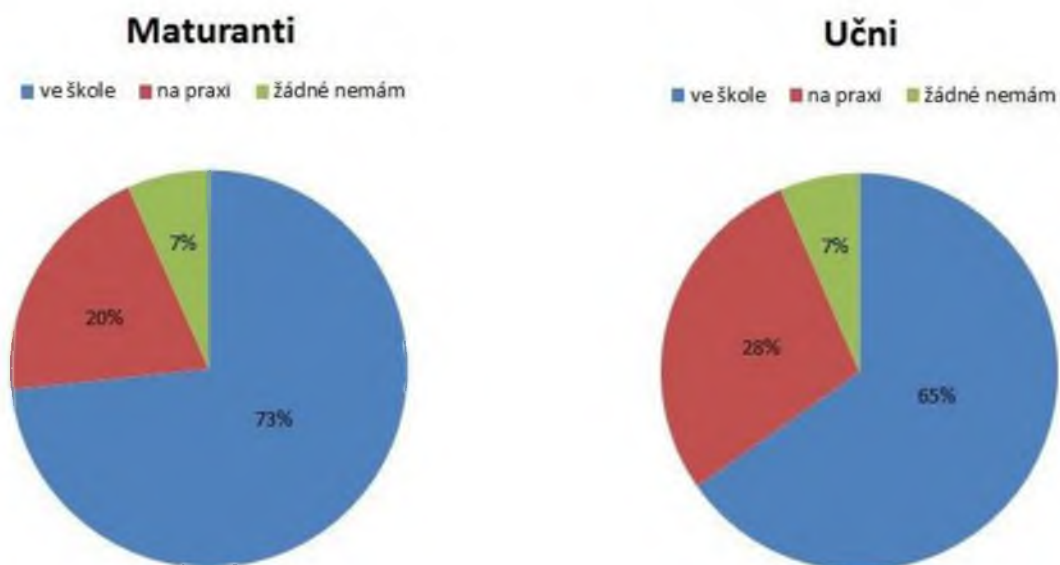

údaje v kumulativních četnostech, ($n_i = 76$, $f_i = 100\%$)

Průzkum odhalil, že za školu nechodí většina maturantů, ale 30% učňů tuto praktiku provozuje. Studenty maturitního oboru strach z písemné práce nebo ze zkoušení přiměje nejít do školy v 7%. U učňů je to však až v 19% odpovědí. Přísného vyučujícího se obává třetina učňů (36%), ale u maturantů je to o polovinu méně (17%). U obou oborů hraje vliv kamaráda na rozhodnutí jít za školu minimální roli.

Graf č. 10

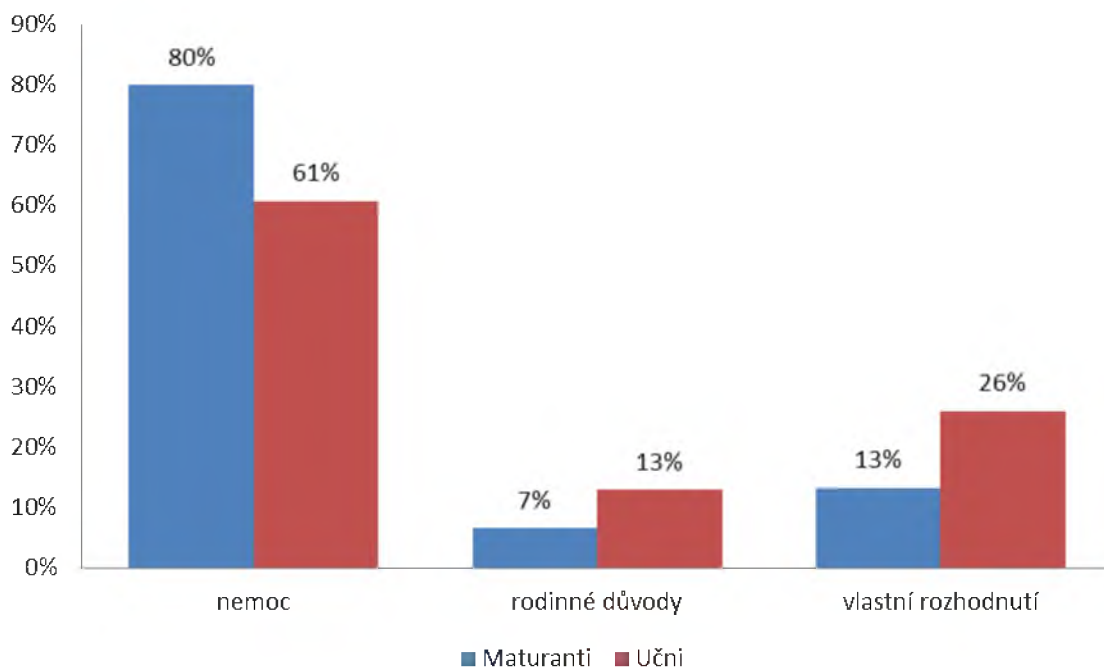
Kde máš více zmeškaných hodin?

údaje v kumulativních četnostech, ($n_i = 76$, $f_i = 100\%$)

Graf č. 11

Z jakého důvodu máš zameškané hodiny?

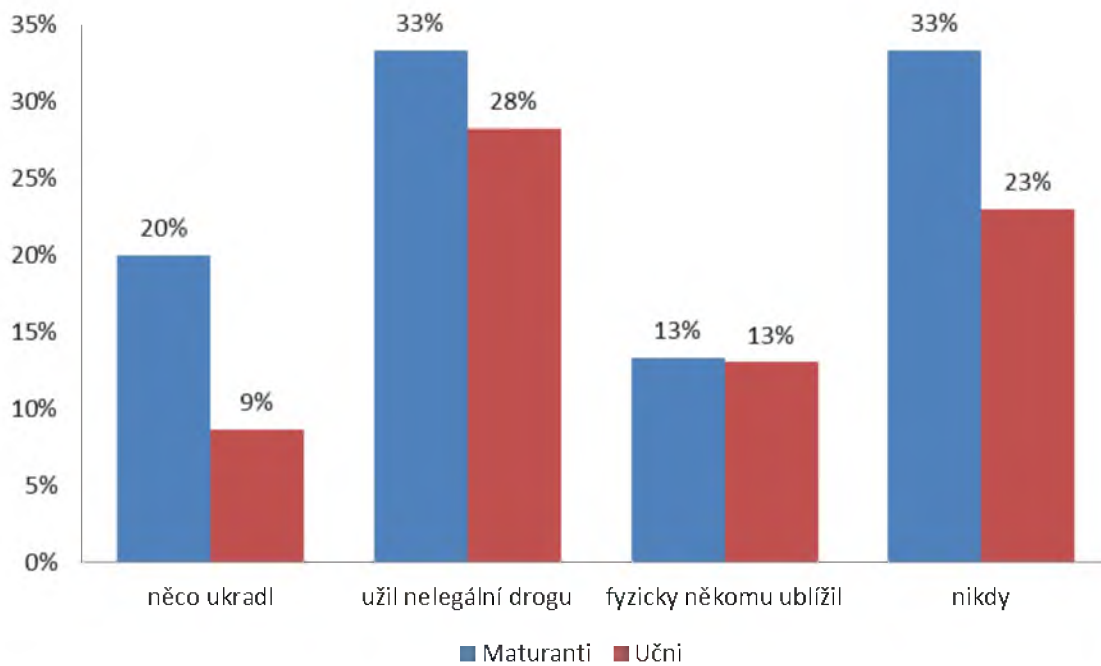
údaje v kumulativních četnostech, ($n_i = 76, f_i = 100\%$)

Pokud jdou respondenti za školu, mají více zameškaných hodin ve škole. U studentů maturitního oboru jde o 73%, učňovského oboru 65%. Na praxi mají méně zameškaných hodin, což může být dáno tím, že z ní mají menší obavy a praktická činnost je pro ně zajímavější.

5.6 Alkohol, drogy a šikana

Graf č. 12

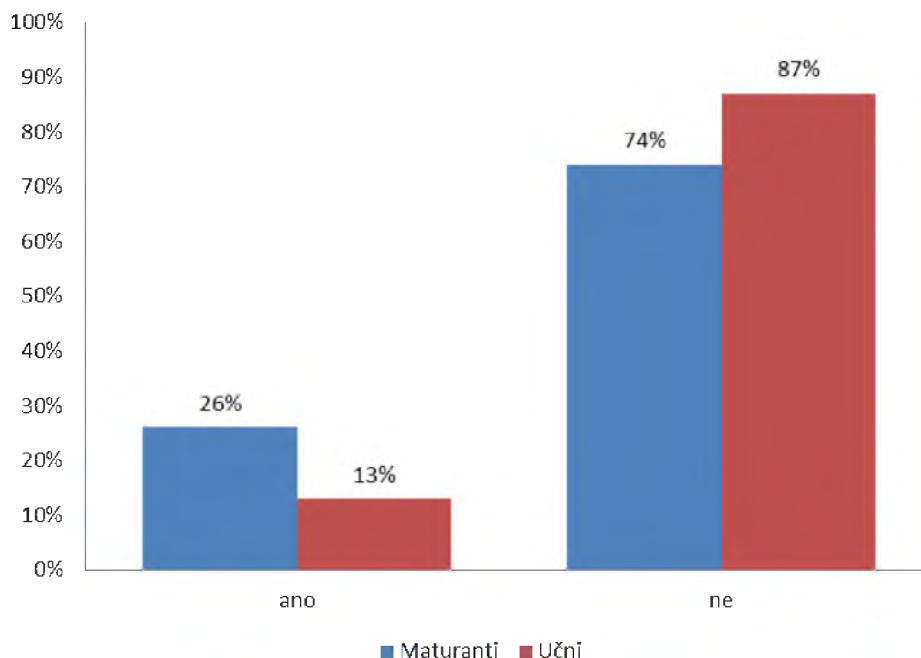
Dopustil ses někdy některé z následujících činností?

údaje v kumulativních četnostech, ($n_i = 76, f_i = 100\%$)

Graf č. 13

Obrátil ses na někoho se svými problémy?

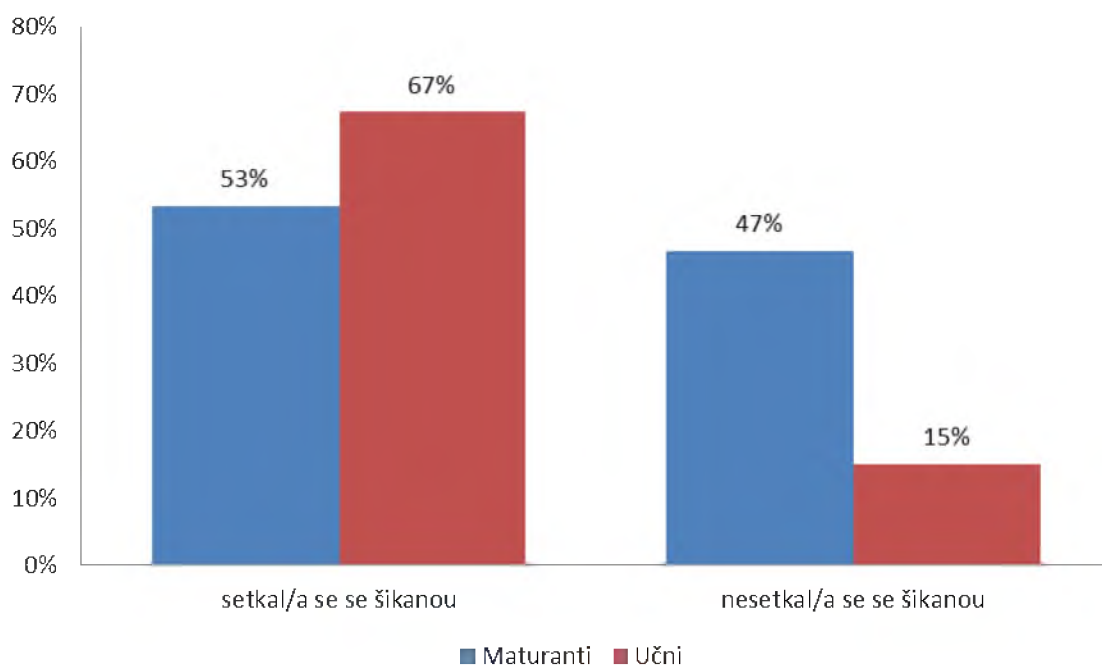

údaje v kumulativních četnostech, ($n_i = 76, f_i = 100\%$)

Pouze 33% respondentů maturitního studia a 23% učňů uvedlo, že se nikdy nedopustilo zmiňovaného rizikového chování. Užívání nelegálních drog potvrdilo 32% maturantů a 28% učňů. Tyto počty jsou alarmující hlavně u respondentů maturitních oborů. K fyzickému napadení se přiznalo 13% studentů maturitního oboru a stejné procento učňů. Čtvrtina studentů maturitního oboru své rizikové jednání s někým konzultovala na rozdíl od učňů, kteří se se svými problémy někomu svěřili jen v 13% případů.

Graf č. 14

Setkal ses někde se šikanou, ohlásil jsi to někomu?

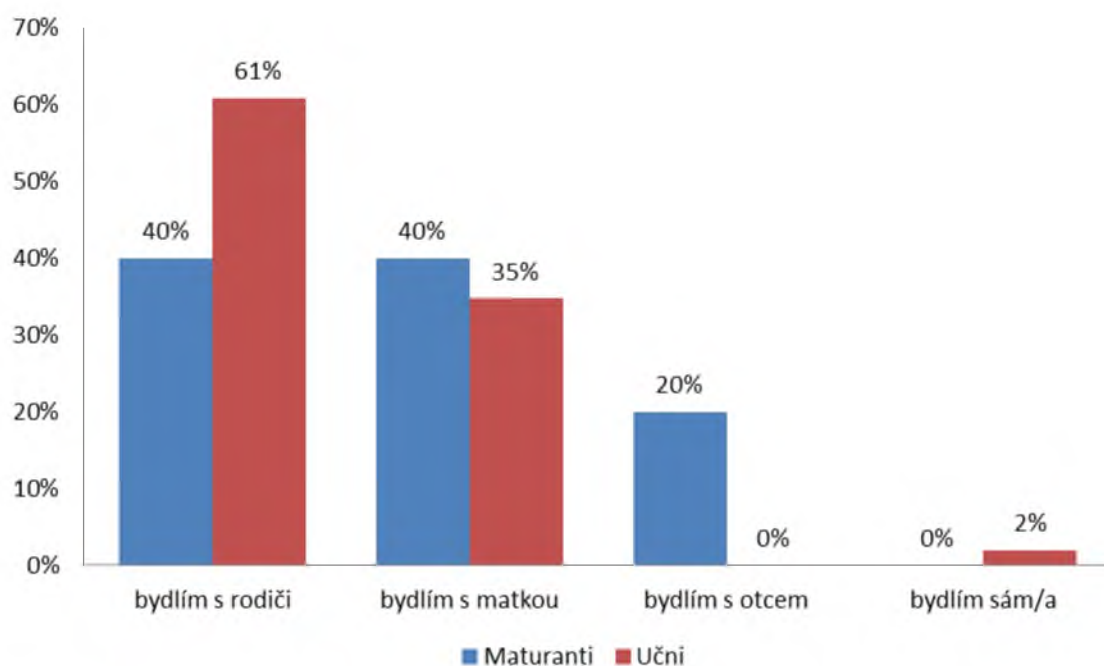
údaje v kumulativních četnostech, ($n_i = 76$, $f_i = 100\%$)

53% studentů maturitního oboru kosmetička se setkala se šikanou, kterou všichni ohlásili. Učňů se setkala se šikanou 67%, ale ohlásila ji jen necelá polovina studentů.

5.7 Postoj k sobě samému

Graf č. 15

Jaké je tvoje zázemí?

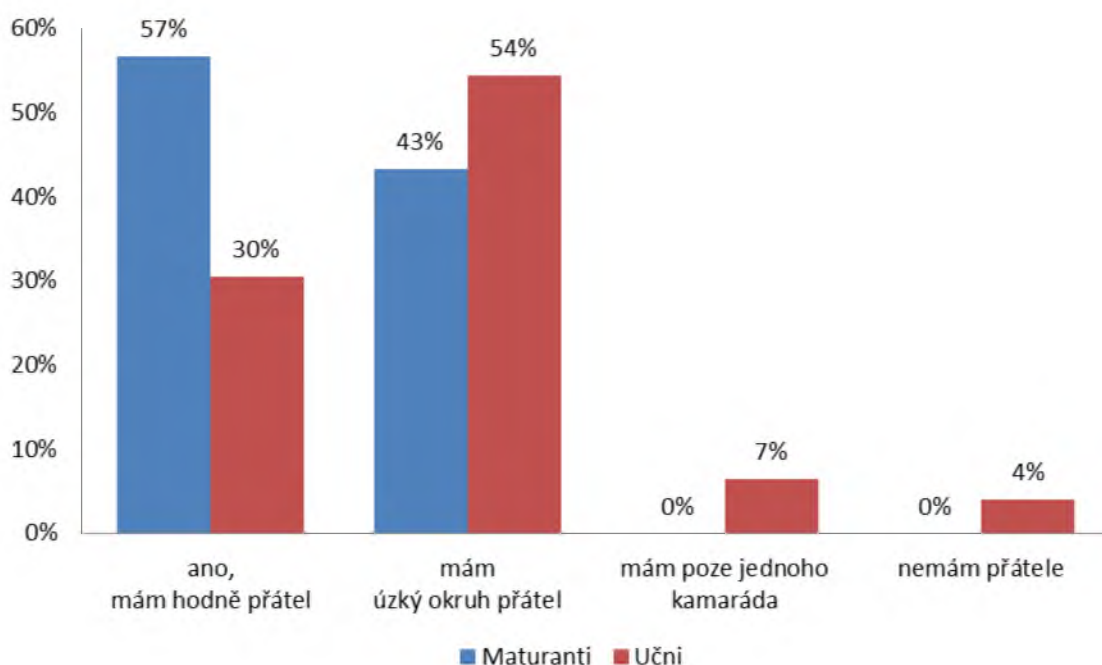

údaje v kumulativních četnostech, ($n_i = 76, f_i = 100\%$)

60% studentek maturitního oboru bydlí pouze s matkou nebo s otcem, lze tedy předpokládat, že žijí v neúplných rodinách. Pouze s matkou žije 35% učňů a 61% z nich žije s oběma rodiči.

Graf č. 16

Jsi oblíbený v kolektivu?

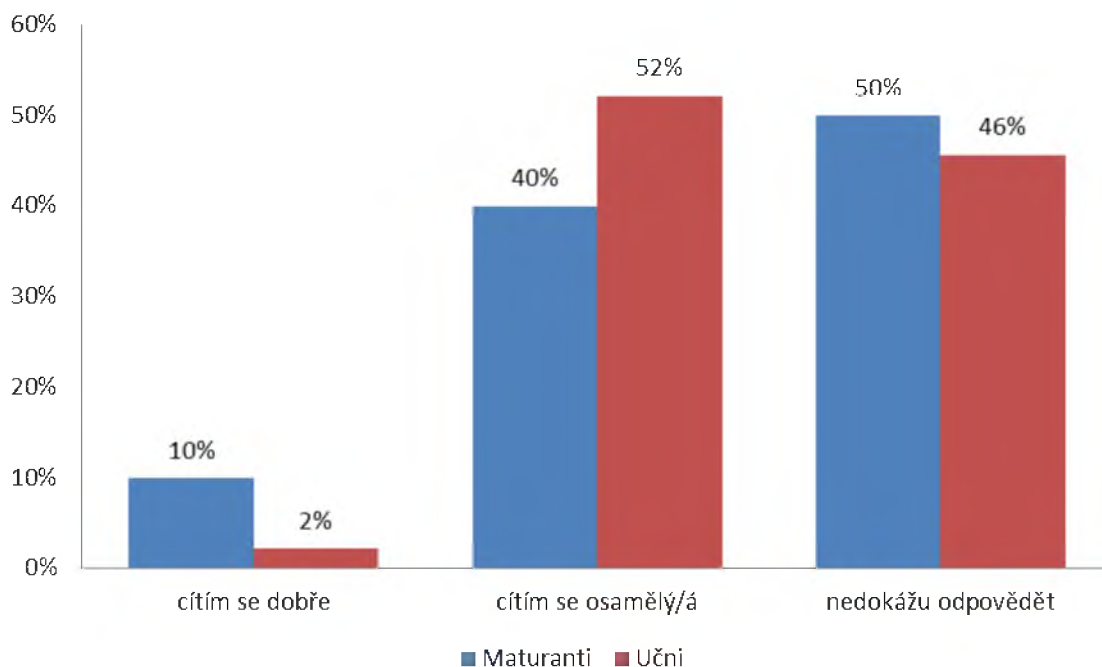

údaje v kumulativních četnostech, ($n_i = 76, f_i = 100\%$)

Všechny studentky maturitního oboru mají více přátel. Pouze jediného přítele/kyni má 7% učňů. Překvapujícím výsledkem výzkumu je tvrzení 4% učňů, že nemají vůbec žádné přátele.

Graf č. 17

Jak se momentálně ve svém životě cítíš?

údaje v kumulativních četnostech, ($n_i = 76, f_i = 100\%$)

V životě se cítí dobře 10% maturantů a 2% učňů. Na otázku nedokázalo odpovědět 50% studentů maturitního oboru a 46% učňů. Vzhledem k tomu, že respondenti volili mezi extrémními možnostmi: vše mi vychází vs. nic se mi nedaří, lze soudit, že tito studenti souzní se svým životem a neprocházejí žádnými extrémními emocionálními fázemi. 40% studentek oboru kosmetička a 52% učňů se cítí osaměle. Tento pocit do značné míry souvisí s dospíváním, fyzickými a psychickými změnami, které toto období provázejí.

6. Ověření vstupních předpokladů

Studenti mají dostatek volného času, ale sportu či organizované zájmové činnosti se věnují minimálně.

Respondenti podle výsledků výzkumu tráví nejčastěji svůj volný čas venku. Alespoň občas se zájmovým aktivitám či sportu věnuje 60% studentů maturitního oboru a 47% učňů. Proto by mohla být u učňů vyšší pravděpodobnost výskytu rizikového chování. Přesto je potěšující, že se o volný čas učňů alespoň někdy zajímá 98% rodičů (u studentek maturitního oboru je to 90%). I pod občasným dohledem dospělé osoby se snižuje možnost dospívajících chovat se nevhodně.

Tento předpoklad se nepotvrdil.

Důvodem záškoláctví jsou vrstevníci studentů.

Průzkum ukazuje, že 73% studentů maturitního oboru a 42% učňů „za školu“ nechodí. Pokud se záškoláctví objeví, je nejčastějším podnětem přísný vyučující u 17% studentů maturitního oboru (resp. 36% učňů) a strach se zkoušení či písemky u 7% maturantů (resp. 19% učňů). Vliv přátel je minimální. Více zameškaných hodin ve výuce než na praxi možná souvisí s přísnými vyučujícími, ale může to být způsobeno jen tím, že aktivní práce studenty baví víc než školní teorie. Nejčastějšími důvody omluvených absencí jsou nemoc či úraz.

Tento předpoklad se nepotvrdil. Důvodem záškoláctví je obava ze školy.

Studenti se obávají následků ze zameškaných hodin.

Maturanti (57%) v porovnání s učni (33%) se více bojí, že se na jejich záškoláctví přijde. Studenti maturitního oboru mají největší obavy, co by tomu řekli rodiče (50%). V případě učňů tento strach není tak výrazný (30%), ale bojí se vyloučení ze školy (59% vs. 30% maturantů). V případě, že se respondenti rozhodnou nejít do školy, třetina z nich tráví čas s kamarády.

Tento předpoklad se nepotvrdil.

Většina studentů se někdy setkala se šikanou.

Se šikanou se setkala 53% studentů maturitního ročníku a 67% učňů. Pokud se se šikanou setkali studenti oboru kosmetička, vždy ji nahlásili. U učňů je situace jiná, šikanu ohlásila necelá polovina respondentů. Fyzicky někomu ublížilo podle svého vyjádření 13% studentů maturitního oboru a 13% učňů. Vzhledem k tomu, že maturitní i učební obor navštěvují především dívky, lze předpokládat, že šikana bude mít spíše podobu psychického týrání než fyzické agrese.

Tento předpoklad se nepotvrdil u studentů maturitního oboru.

Tento předpoklad se potvrdil u učebního oboru.

7. Závěr

Problematika rizikového chování mládeže je velmi široká a zabývá se mimo jiné příčinami vzniku, projevy, následky a prevencí rizikového chování. Je nezpochybnitelné, že pro zdravý vývoj dětí a mládeže je nejdůležitější dobré rodinné zázemí, bezproblémové prostředí, v němž žijí, a v neposlední řadě i účinná primární prevence. Rodiče by měli dbát na aktivní a podnětné trávení volného času svého i svých dětí (sport, zájmová činnost atd.) a zajímat se o charakter a postoje jejich přátel neboť přátelé hrají u mladistvých velmi důležitou roli. Cílem bakalářské práce bylo porovnat projevy rizikového chování studentů tříletého učňovského studia se studenty čtyřletého maturitního studia.

Překvapivým zjištěním průzkumu je odhalení nedostatečné opory vrstevnické skupiny u 11% učňů. Jde o nezanedbatelnou část učňů a z důvodu přirozeného dospívání a zrání by bylo dobré zjistit, proč je vrstevníci odmítají a pokusit se je začlenit do kolektivu. Vzhledem k tomu, že průzkum probíhal ve 2. ročníku učňovského oboru a 4% respondentů uvedla, že nemá žádného kamaráda, bylo by vhodné zvážit, nejsou-li tito žáci ohroženi šikanou, případně požádat o konzultaci výchovného poradce školy.

Přestože mají všechny studentky maturitního oboru přátele, cítí se jich 40% osaměle. Pocity osamělosti trpí učni ještě o 12% více. Snad je to dáno nedostatečnou kvalitou a hloubkou vztahů, které navazují se svými vrstevníky. Zdá se, že pocity osamělosti nesouvisí s tím, zda žijí respondenti v úplné (61% učňů) či neúplné (60% studentů maturitního oboru) rodině.

Je však možné, v neúplných rodinách nezbyvá rodičům čas zajímat se o volnočasové aktivity svých dětí. 60% studentů maturitního oboru žije pouze s jedním z rodičů a 10% z nich tvrdí, že se rodiče rozhodně nezajímají o to, jak tráví svůj volný čas. To může mít souvislost se zvýšenými ekonomickými nároky kladenými na rodiče – samoživitele či rozvedené rodiče. Tuto úvahu podporuje i fakt, že krádeže se dopustilo 2x více studentů maturitního oboru. Zda-li to byli studenti z neúplných rodin by vyžádalo další podrobnější analýzu výsledků.

Z průzkumu vyplývá, že spokojenost respondentů se školou úzce souvisí s jejich vlastním rozhodnutím stát se kadeřníkem/icí nebo kosmetičkou. 76% učňů si od dětství přálo být kadeřníkem/icí a 72% učňů škola splnila jejich představy. Maturitní obor chtělo ze své vůle studovat 37% respondentů a 57% respondentů škola jejich představy nesplnila. Toto vnímám jako důležitou informaci pro rodiče, kteří by se měli snažit respektovat přání svých dětí, podporovat je v jejich snech.

Seznam citovaných zdrojů

Blatný, M.; Polišenská, V.; Balaščíková, V.; Hrdlička, M. *Problematika rizikového chování vývoje dětí a dospívajících: Hlavní témata a implikace pro další výzkum*. Československá psychologie, 2005. 49 (6), 524-539.

Jelínek, J. *K trestní odpovědnosti mladistvých*. Kriminalistika, 2005. č. 2.

Langer, S. a kol. *Mládež problémová a její typy a možnosti uplatnění. Diagnostické, výchovné a profesiografické modely*. Hradec Králové: Kotva, 1994. 463 s. ISBN-80-900254-3-9.

Čermák, I. *Agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1998. 206 s. ISBN 80-902614-1-8.

Martínek, Z. *Agresivita i kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.

Matějček, Z. O rodině, lásce a přátelství. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence. II. odborný seminář 24. – 26. září 2001 SZÚ Praha*: Free Teens Press, 2001. část II. Odborná sdělení. s. 45 – 53.

McDowell, J.; Hostetler, B. *Poradenství dospívajícím. Snadno srozumitelný a moderní zdroj pomoci k padesáti hlavním problémům, jimž v současnosti čelí mladí lidé*. Praha: Návrat domů, 1985. 499 s. ISBN 978-80-7255-282-5.

Melgosa, J. *Žít naplno: Kniha o dospívání*. 2. vyd. Praha: Advent – Orion, 2003. 191 s. ISBN 80-7172-300-2.

Navrátil, S.; Mattioli, J. *Problémové chování dětí a mládeže*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011. 120 s. ISBN 978-80-247-3672-3.

Zášková, H. *Psychosociální problémy adolescentů*. 1. vyd. České Budějovice

Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 1998. 93 s. ISBN 80-7040-306-3

Nešpor, K.; Csémy L. Alkohol a silniční doprava. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence. V. odborný seminář 6.- 8. října 2004 SZÚ Praha*. Praha: Free Teens Press, 2004. část II. Odborná sdělení. s. 131 – 134.

Nešpor, K. *Návykové chování a závislost. Současné poznatky a perspektivy léčby*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 152 s. ISBN 80-7178-432-X.

Nešpor, K. Prevence problémů působených návykovými látkami. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence. II. odborný seminář 24. – 26. září 2001 SZÚ Praha*. Praha: Free Teens Press, 2001. část II. Odborná sdělení. s. 63 – 76.

Sovák, M. a kol. *Defektologický slovník*. 3. uprav. vyd. Jinočany: 2000. 418s. ISBN 80-86022-76-5.

Smola, S. Děti – záruka naší budoucnosti. In *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence. II. odborný seminář 24. – 26. září 2001 SZÚ Praha*. Praha: Free Teens Press, 2001. část II. Odborná sdělení. s. 77 – 80.

Macek. Riziková mládež v současné společnosti. In *Příčiny krizového chování mladé generace* vyd. Mitloňhner

Josh McDowell a Bob Hostetler, Poradenství dospívajícím, Praha 1985s. 499, ISBN 978-80-7255-282-5

Lenka Vanžurová, JUDr. Miroslav Mitloňhner CSc, Mgr. Daniela Květenská, Mgr. Kateřina Juklová, Riziková mládež v současné společnosti ISBN 80-7041-044-2 Hradec Králové 2006, vydalo nakl. Gadeamus

Internetové zdroje

Záškoláctví. *Ostrov radosti: Středisko volného času* [online]. [cit. 2014-06-11]. Dostupné z: <http://www.ostrovzl.cz/prevence/zaskolactvi/>

Přílohy

Příloha č. 1

Milí studenti,

Chtěla bych Vás požádat o vyplnění níže uvedeného dotazníku. Budu z něho čerpat informace pro svoji bakalářskou práci na téma „Rizikové chování středoškolské mládeže“. Dotazník je anonymní, proto Vás žádám o co nejpřesnější zodpovězení všech otázek. Předem Vám děkuji za pravdivé odpovědi.

Pokyny: Pozorně si přečti a zakroužkuj, případně doplň.

1. Jsi dívka nebo kluk?

- a) Dívka
- b) Kluk

2. Na této škole studuješ

- a) Maturitní obor kosmetička
- b) Učební obor s výučním listem kadeřník

3. Co tě vedlo k rozhodnutí vybrat si tento učební/maturitní obor?

- a) Od dětství jsem si přál/a být kadeřníkem/icí (kosmetičkou).
- b) Bylo to přání rodičů.
- c) Tento obor si vybral/a i kamarád/ka.

4. Splňuje tato škola Tvé představy?

- a) Ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) vůbec

5. Děláš nějaký sport nebo navštěvuješ zájmové kroužky?

- a) Ano, pravidelně
- b) Občas
- c) Jen výjimečně
- d) Vůbec

6. Kde nejčastěji trávíš volný čas?

- a) Doma
- b) Venku
- c) U kamaráda/ky
- d) V nákupním středisku
- e) Sport, zájmový kroužek

7. Zajímají se rodiče o Tvůj volný čas?

- a) Rozhodně ne
- b) Někdy
- c) Ano

8. Co tě vede k rozhodnutí jít „za školu/praxi“?

- a) Nechodím „za školu“
- b) Strach z písemné práce nebo ze zkoušení
- c) Přísný vyučující
- d) Vliv kamaráda/ky

9. Kde máš více zameškaných hodin?

- a) Ve škole
- b) Na praxi
- c) Žádné nemám

10. Z jakého důvodu máš zameškané hodiny?

- a) Z důvodu nemoci, úrazu
- b) Z rodinných důvodů
- c) Z vlastního rozhodnutí

11. Jak trávíš čas, když jdeš „za školu“?

- a) V restauračních zařízeních
- b) Touláním po ulicích
- c) Schůzkami s kamarády
- d) Jinak

12. Bojíš se, že se přijde na to, že jsi byl/a „za školou/praxí“?

- a) Ano, bojím
- b) Ne, nebojím
- c) Je mi to jedno

- 13. V případě, že se bojíš, čeho se obáváš nejvíce?**
- a) Co tomu řeknou rodiče
 - b) Vyloučení ze školy
 - c) Zákaz zájmových aktivit
- 14. Dopustil/a ses někdy některé z následujících činností?**
- a) Něco ukradl/a
 - b) Užil/a nelegální drogu
 - c) Fyzicky někomu ublížil/a
 - d) Nikdy
- 15. V případě, že jsi odpověděl/a v předcházející otázce č. 14 ANO, obrátil/a ses na někoho se svými problémy?**
- a) Ano
 - b) Ne
- 16. Setkal/a ses někdy se šikanou?**
- a) Ano
 - b) Ne
- 17. V případě, že jsi odpověděl/a v předcházející otázce č. 16 ANO, ohlásil/a jsi to někomu?**
- a) Ano
 - b) Ne

18. Jaké je Tvoje zázemí?

- a) Bydlím s rodiči
- b) Bydlím s matkou
- c) Bydlím s otcem
- d) Bydlím sám/a

19. Myslíš si, že jsi v kolektivu oblíbený/á?

- a) Ano, mám hodně přátel
- b) Mám úzký okruh přátel
- c) Mám pouze jednoho kamaráda
- d) Nemám přátele

20. Jak se momentálně ve svém životě cítíš?

- a) Cítím se dobře, všechno mi vychází
- b) Cítím se osamělý/á, nic se mi nedaří
- c) Nedokážu na tuto otázku odpovědět